

УДК 93/94:929 Шемјакин А. Л.
DOI <https://doi.org/10.31212/zradova.17.rusijaisrbija.leo.61-66>

Доц. др Данко ЛЕОВАЦ
Филозофски факултет Универзитета у Београду
danko.leovac@f.bg.ac.rs

Данко ЛЕОВАЦ, др. доц.
Филозофски факултет, Белградски универзитет

Андреј Л. Шемјакин – пријатељ и колега
Андреј Л. Шемякин – друг и колега

Напустио нас је 8. марта 2018. године велики пријатељ и колега Андреј Леонидович Шемјакин, научни сарадник Института за славистику Руске академије наука. Био је један од највећих руских стручњака за историју Србије и Балкана у модерном периоду. Својим дугогодишњим преданим радом стално је унапређивао знања о српској историји, посебно друге половине 19. и почетка 20. века. Бројним радовима о Николи Пашићу и Народној радикалној странци остаће упамћен као један од ретких иностраних историчара, који је покушао да разуме нововековну српску политичку историју. Ипак, Шемјакина није претерано занимала висока политика, дипломатија, државне одлуке. Био је више историчар осећања и утиска. Желео је да види и прикаже и обичан народ, менталитет, политичку културу. То се посебно види из зборника *Человек на Балканах*¹ и

1 *Человек на Балканах в эпоху кризисов и этнополитических столкновений XX в.*, Санкт-Петербург 2002; *Человек на Балканах и процессы модернизации. Синдром отягощенной наследственности (последняя треть XIX – первая половина XX в.)*, Санкт-Петербург 2004; *Человек на Балканах. Государство и его институты: гримасы политической модернизации (последняя треть XIX – начало XX в.)*, Санкт-Петербург 2006; *Человек на Балканах. Социокультурные измерения процесса модернизации на Балканах (середина XIX – середина XX в.)*, Санкт-Петербург 2007; *Человек на Балканах. Власть и общество: опыт взаимодействия (конец XIX – начало XX в.)*, Санкт-Петербург 2009; *Человек на Балканах глазами русских*, Санкт-Петербург 2011; *Модернизация vs война. Человек на Балканах накануне и во время Балканских войн*, Москва 2012; *Человек на Балканах: Особенности «новой» южнославянской государственности: Болгария, Сербия, Черногория, Королевство СХС в 1878–1920 гг.*, Москва 2016.

*Русские о Сербии и Сербях*², чији је био један од главних приређивача и уредника. Њихова вредност лежи у чињеници да су странци остављали сведочанства повезана са многим областима свакоднев-ног живота, запажали наизглед рутинске детаље који су им били необични, а ту страну историје најчешће немамо у домаћим исто-ријским изворима. Запажања странаца о Балканском полуострву садрже драгоцене податке о анонимним и познатим појединцима, локалној и националној историји, заједницама и народима, станов-ништву и бројним миграцијама, верама и веровањима, црквама, о школама и образовању, о обичајима, о ношњи и изгледу кућа, пу-тевима и хановима, рекама и мостовима, начину и условима путо-вања, сеоским сукобима, вишевековним конфликтима. Шемјакин је анализирао степен развоја политичке културе упоређивањем руских са српским и страним сведочанствима. Констатовао је да је модернизација присутна у много нижем степену од става српске историографије и приметио постојање снажних антимодерниза-цијских процеса, додајући насиље као одлику политичке културе. Донекле је преоштро критиковао последње Обреновиће, понајви-ше захваљујући његовим личним ставовима о самом Николи Па-шићу и радикалима, те се може истаћи да је Србију у многome гле-дао „Пашићевим очима”. Без Шемјакинових напора свакако не бисмо сазнали шта су о Србији и Србима писали Кулаковски, Скаљковски, Мешћерски, Максимов, Успенски, Марков и многи други знамени-ти Пашићеви савременици. Они су формирали слику о Србији у ру-ском јавном мњењу. Бројни историјски извори које је објавио, мно-ги зборници радова које је уредио и посветио народима Балкана, сврставају га у једног од најплоднијих историчара с краја 20. и по-четка 21. века.

Андреја сам први пут упознао у децембру 2009. године, не-посредно након мог дипломирања и уписивања мастер студија. Тај сусрет, у канцеларији проф. др Сузанае Рајић, оставио је на мене ве-лики и дубок утисак. Прво што би свако приметио, након сусрета са Андрејем, била је чињеница да је српски језик говорио готово без акцента, без било какве грешке. Тада сам сазнао да је у циљу изра-да кандидатске (*Образование Радикальной партии в Сербии в 1881–*

2 *Русские о Сербии и сербах, Т. 1: Письма, статьи, мемуары*, Санкт-Петербург 2006; *Русские о Сербии и сербах, Том II (архивные свидетельства)*, Москва 2014.

1883 година), потом и докторске дисертације (*Идеологија Николе Пашића. Формирање и еволуција (1868–1891)*) дуго боравио у Србији.

Током мог боравка у Москви, децембра 2010. године, поново сам срео Андреја. Наиме, у организацији Историјског факултета Универзитета М. В. Ломоносов”, Института Славјановеденија Руске академије наука и Руског државног хуманитарног универзитета, у Москви је 3. и 4. децембра 2010. године одржана Међународна научна конференција под називом „Славјански мир: в поискх идентичности – В ознаменованне 70–летия кафедры и 175–летия учреждения славистических кафедр в университетах Российской империи”. Рад четврте секције, који је био дефинисан темом „Јужнословенске државе и народи у другој половини 19. и почетком 20. века”, био је изузетно плодан, како по приказаним радовима, тако и по дискусији. Од те конференције и мог даљег једномесечног боравка у Москви, а у циљу прикупљања архивске грађе и израде докторске израде, датирају и прве праве пријатељске везе са колегом Андрејем Шемјакином. Несебично ми је помагао добронамерним саветима у вези принципа рада у архивима Руске Федерације, посебно у *Архиву спољне политике Руске империје (АВПРИ – Архив внешней политики Российской империи)*. По први пут у руској престоници, на преко минус 30 степени, без тада још увек формираних пријатељстава са другим колегама из Русије, познанство са Андрејем много ми је значило. У његовој канцеларији, у Институту Славјановеденија, увек би вас дочекао озареног лица, пријатељског осмеха, најпре са питањем: „Драги пријатељу, како си”? И заиста, ти разговори су, поред нашег „занатског” посла историчара и разматрања ставова у историографији о појединим питањима, увек носили снажан печат пријатељства и другарства. Широког знања и истанчаног смисла за хумор, Андреј је знао да вам улије додатно самопоуздање и отвори нове видике у историјској науци, са стилем, ненаметљиво. Од тог тренутка сваки Андрејев боравак у Београду или мој у Москви, не би протекао да не позовемо један другог и не састанемо се „уз чашницу пријатељског разговора”.

У јуну 2011. године одиграо се један догађај, који је мени остао трајно урезан у сећању, као посебан показатељ пријатељства Андреја Шемјакина. Мој тадашњи боравак у Москви требало је да буде завршен летом са аеродрома Шереметјево 30. јуна. Безвизни

режим између Републике Србије и Руске Федерације важио је за боравке до 30 дана. Несмотреношћу администрације, а захваљујући и мом неискуству, у Москви сам остао скоро један дан дуже. Тог, 30. јуна око 5 сати поподне, враћен сам са аеродрома уз обавезу вађења визе. Не знајући шта да радим одмах сам позвао Андреја. Док сам узнемирено објашњавао новонасталу ситуацију, Андреј ме је смирио и обећао да ће се све решити. Са аеродрома сам кренуо возом пут железничке станице Белорускаја, где ме је сачекао Андреј. Његове речи да се и то дешава и да није ништа страшно утицале су да се колико толико смирим. Да не бих плаћао хотел, Андреј ме је позвао на преноћиште у свој стан. Чашица вотке, руски пељмени и пријатељска подршка Андреја, смирили су мој дотадашњи стрес. Сутрадан је требало да посетимо Федералну миграциону службу и извадим визу. На том путу сам од Андреја и први пут спознао колико се разликују појмови близу–далеко у нашем и руском схватању. По изласку из Метроа поставило се питање да ли да наставимо пешке или сачекамо тролејбус. На моју констатацију да ако није далеко можемо наставити пешке, Андреј је одговорио: „Не, драги мој, близу је!”. То „близу” је у ствари био пут од скоро три километра. По доласку у канцеларије Федералне миграционе службе, око 8 часова 30 минута, приземље је било преплављено десетинама људи различитих националности, који су подносили захтеве, чекали визе, боравишне дозволе. Радио је један шалтер администрације. У себи сам размишљао о томе да ћемо тешко успети да завршимо било шта данас. Ћутао сам! Андреј, као да је схватио о чему размишљам, одмах се упутио до шалтера и након краћег разговора са службеницом, у року од 15 минута били смо примљени код руководиоца одсека за визни режим. У канцеларији на другом спрату остали смо скоро пола сата. Након Андрејевог објашњења, руководилац нас је понудио пићем и обећао да ће све завршити. Ранија заиста стресна ситуација, прерасла је малтене у пријатељски пријем. Нешто пре 10 сати у пасошу сам добио визу Руске Федерације. Следеће питање је било решавање куповине авионске карте. На летовима српске и руске националне авио компаније није било места. Андреј је тада позвао једну пријатељицу и успео да ми обезбеди карту за чартер лет од Москве до Тивта, а одатле до Београда. Ови догађаји трајно су учврстили наше пријатељство. Тада смо се договорили да када

ја долазим у Москву, Андреј обавезно плаћа ручак, док је за мене исто важило када би он долазио у Београд. Ова наша традиција потрајала је све до његове превремене смрти.

Андрејеви доласци у Београд, традиционално сваке године у децембру, од тада нису протицали без обавезног позива и сусрета. Ручак у ресторану „Касина“ или „Златно буренце“, разговори о науци, новим радовима, публикацијама, али и текућим стварима и ситуацији, остаће заувек урезани у мом сећању. Андреј је сваке године у децембру, на годишњицу смрти Николе Пашића, остављао цвеће на његовом гробу. Једном приликом, на моје питање зашто то ради, одговорио је: „Ја сам захваљујући њему [Пашићу] обезбедио посао и хлеб и на неки начин морам да му се одужим“. Заћутао сам, у тренутку, размишљајући о томе да ли је још било ко од историчара био толико предан да личностима којима су се бавили или чије су биографије писали посети гробно место и тиме макар симболично ода одређени гест поштовања. Ниједан Андрејев долазак у Београд није протекао без доношења нових наслова објављених у Русији, али и чувених колача из његове родне Туле. Много је волео град у коме је рођен, и са жаром причао о њему. Посао га је одвео у Москву, а смрт га је вратила у родну Тулу.

Већ у септембру 2017. године, на научном скупу „Русија/СССР и државност Србије/Југославије“ видео сам да је Андреј озбиљније болестан. Упркос томе, и наш тадашњи сусрет протекао је традиционално, ручком у ресторану „Златно буренце“. Андреј се није жалио, али ме је једном реченицом подстакао на размишљање да је претпостављао да се ближи крај. „Драги пријатељу, живот брзо прође! Немам за чим да жалим, једино за људима које нисам стигао да видим у скорије време“.

Нисам га ништа даље питао, мислио сам да није ни време ни место. Тада, нисам ни слутио да је то последњи сусрет са драгим колегом и пријатељем.

Андреј Шемјакин се одликовао ретком озбиљношћу у научном послу и истраживачким радом је достигао високе резултате, садржане у бројним научним публикацијама, књигама, чланцима, есејима. Красиле су га племенитост, несебичност, срдачност и љубазна подршка и спремност да пружи помоћ свима, који би му се обратили. Био је насмејан и тих човек, подносећи и тужне тренут-

ке, којих је свакако било и које знају они који су га добро познавали. Посвећеност послу и његова урођена ведрина остаће у трајном сећању у свима нама. Научни, морални и људски квалитети могу бити узор свима који су познавали Андреја Леонидовича Шемјакина. Са поносом могу да истакнем да ми је била част да будем део његовог друштва, не само као колега већ као искрени пријатељ. Нека му је вечна слава!